

AUTOMATIZACIJA BIBLIOTEKA S POSEBNIM OSVRTOM NA COBISS.BH

AUTOMATION IN BIH : WITH SPECIAL REFERENCE TO THE COBISS APPLICATION

Nevenka Hajdarović, NUBBiH

Sažetak : Rad je posvećen razvoju automatizacije biblioteka u BiH, zatim procesu usvajanja jedinstvenog BIS-a na nivou države (COBISS.BH), kao i osnivanju Virtualne biblioteke BiH (2005). U okviru sistema danas djeluje petnaest biblioteka iz cijele BiH. Istaknuta je važnost planskog rada i rješavanja financiranja sistema na nivou države BiH.

Ključne riječi: automatizacija biblioteka, informacije, Bosna i Hercegovina, Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, COBISS.BH, Virtualna biblioteka BiH, digitalizacija građe

Summary:

The article is dedicated to a development of library automation in Bosnia and Herzegovina, adoption process of a single LIS at the state's level (COBISS.BH), and setting up of BiH Virtual Library (2005). Nowadays, 15 libraries from BiH operate within the system. Both the importance of systematic work and finding solution for financing the system at the state's level are emphasized in the article.

Keywords: library automation, information, Bosnia and Herzegovina, National and University Library BiH, COBISS.BH, BiH Virtual Library, digitization of documents

Razvoj računarske tehnologije donio je velike pogodnosti u brojne oblasti ljudske djelatnosti, pa je toj *modi* vrlo rano podleglo i bibliotekarstvo. U početku, doduše, bibliotekari su to imali samo kao mogućnost brže obrade i širenja informacija, a danas su to već čitave (virtualne) biblioteke. Još krajem šezdesetih prošloga vijeka pojavljuju se prvi bibliografski formati namijenjeni mašinski čitljivom tekstu. Godine 1969. izdat je prvi standard za mašinski čitljivu katalogizaciju, početkom sedamdesetih pojedine biblioteke počele su da prave kataloge sa kojima se može raditi pomoću računara. Informatička tehnologija bivala je svakim danom sve jeftinija, a automatizirana obrada građe sve pristupačnija. Krajem 70-tih otpočela je era online kataloga. Lisni katalogi ustupali su mjesto automatskim.

Automatizacija bh. biblioteka otpočela je prije skoro

trideset godina. Uz podršku informatičara, pojedine biblioteke izrađivale su programe za obradu građe. Godine 1984. otpočela je automatizirana obrada Bosniake u NUBBiH.

Na nivou bivše Jugoslavije 1988. godine je prihvaćena koncepcija uzajamnog kataloga, a 1989. počela je izgradnja jedinstvenog BIS-a na informatičkoj osnovi implementacijom sistema COBISS, kada se u sistem uključilo pet bh. biblioteka, a tendencija je bila da ta brojka bude što veća. Nažalost, taj put prosperiteta, kojim su tada krenule bh. biblioteke, naglo je, zbog poznatih okolnosti, prekinut početkom 90-ih.

Tokom rata spaljena je Vijećnica (simbol knjige i kulturnog naslijeđa svih naroda Bosne i Hercegovine), veliki dio knjižnog fonda u plamenu je nestao, a stradale su i druge biblioteke. Po završetku rata krenulo se u objedinjavanje knjižnog fonda radi što efikasnijeg usluživanja korisnika. Neophodno je bilo uspostaviti funkcionalnu suradnju među bibliotekama, koordinirati nabavku i omogućiti dostupnost svih informacija i znanja kroz povezivanje sa drugim informacionim sistemima u svijetu, što bez uspostavljanja jedinstvenog sistema nije bilo moguće. Za izradu vlastitog sistema bila je potrebna podrška institucija šire društvene zajednice; biblioteke je bilo potrebno tehnološki, informatički, kadrovski i finansijski podržati, a to je bilo vrijeme drugih prioriteta.

Mnoge biblioteke lutale su u pronalaženju najboljeg programa za automatizaciju bibliotečkih procesa, jer nije bilo jedinstvenog sistema sve do ponovnog uključanja u COBISS. Tako je u manjim bibliotekama najprije počela upotreba *Pro-Cite-a*, čije je korištenje besplatno. U pojedinim bibliotekama se koristi *Metel* (Centar za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupština BiH, Ustavni sud BiH itd.). Veoma značajnim se smatra izrada programa *PbiblioBiH*, koji se primjenjuje u manjim bibliotekama u BiH i koji treba razvijati. U programu *Winisis* radila je Narodna i univerzitetska biblioteka RS do pristupanja COBISS-u 2006. godine. Nedavno je promoviran i *Facit Biblioteka v2.00*. Tu je još i *File Maker Pro* itd.

Od 1996. godine obnavlja se suradnja biblioteka iz BiH sa slovenačkim IZUM-om. Nakon dvije godine, tj. 1998.

putem projekta *Računarsko povezivanje biblioteka u BiH preko Interneta*, koji je prihvaćen od strane svih univerziteta i brojnih biblioteka iz cijele BiH, uspostavljen je jedinstveni bibliotečko-informacioni sistem. Tada je između bh. univerziteta i IZUM-a potpisan ugovor o osnivanju COBISS centra. Septembra mjeseca 2004. godine, zbog neriješenog pitanja financiranja, COBISS centar prestaje sa radom, što zaustavlja i uzajamnu bazu, a pojedine biblioteke nastavljaju rad u okviru COBISS-a na nivou lokalnog kataloga.

Rad u sistemu se nastavlja u aprilu 2005. godine, zahvaljujući finansijskoj podršci Ministarstva za obrazovanje i nauku Kantona Sarajevo, a kroz projekt *Računarsko povezivanje biblioteka u Kantonu*. Krovni ugovor o implementaciji sistema COBISS u BiH između NUBiH i IZUM-a potpisan je 9. marta 2005. godine.

Za potrebe podrške i provedbe sistema u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci BiH formirana je *Virtualna biblioteka BiH* (VIBiH) s ciljem: koordiniranja aktivnosti i pružanja stručne pomoći u radu i razvoju online bibliotečkog sistema, automatizacije poslovanja biblioteka, formiranja i stalnog ažuriranja baze podataka o bibliotekama u BiH, rada na bibliografijama naučnih radnika, standardizaciji i unapređenju bibliografskog i bibliotečkog rada i edukaciji korisnika sistema. Zadaci VIBiH-a su: umrežavanje biblioteka, upravljanje Uzajamnim katalogom i njegovo održavanje, održavanje *hosta*, stručna pomoć prilikom nabavke, instaliranja i održavanja računara i programske opreme.

Funkcije VIBiH-a su: pomoć pri korištenju programske opreme, organiziranje korisničkih usluga na nivou cijelog sistema, stručna pomoć članicama prilikom zamjene programske podrške i konverzije podataka, obezbjeđivanje uslova za uključivanje različitih bibliotečkih programa u VIBiH pod uslovima koje propiše VIBiH.

Dakle, COBISS.BH je ponovo aktiviran, uzajamna baza se uspostavlja 5. aprila 2005. godine. Petnaest biblioteka je sa VIBiH zaključilo ugovor o punopravnom članstvu (Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, Narodna i univerzitetska biblioteka "Derviš Sušić" Tuzla, Opća biblioteka Zenica, Kantonalna i univerzitetska biblioteka Bihać, Županijska knjižnica Mostar, biblioteke Filozofskog, Ekonomskog, Pravnog kao i fakulteta kriminalističkih, te političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u BiH, Biblioteka Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Biblioteka akademije nauka i umjetnosti BiH, Narodna i univerzitetska biblioteka RS i Sveučilišna knjižnica Mostar).

Uzajamna baza podataka COBISS.BH sadrži više od 300.000 zapisa koje treba ažurirati, a čemu će svakako doprinijeti osnivanje Centra Virtualne biblioteke BiH, koga treba i kadrovski ojačati.

Za bh. biblioteke veoma je važno da sistem pruža

moćnost obrade građe na različitim pismima zbog dokumentarnog naslijeđa Bosne i Hercegovine.

Brži razvoj bibliotečko-informacionog sistema podrazumijeva i dugoročno rješavanje, na zakonskoj osnovi, implementacije COBISS-a u bibliotekama BiH, jer je to jedan od puteva za brže prevazilaženje stanja u kojem se našla naša zemlja. Prema Smjernicama Vijeća Evrope, finansiranje biblioteka je javna odgovornost. Zato je neophodan dogovor o implementaciji ovog sistema na nivou države.

Veoma je važno utvrditi uslove i izraditi program uključivanja biblioteka u sistem, te riješiti pitanje tehnološke podrške bibliotekama. Prioritet prilikom uključivanja u sistem treba da imaju biblioteke sa bogatim i raznovrsnim fondovima, stručno osposobljenim kadrovima, razvijenom informacijskom i komunikacijskom strukturom, a prije svega, javne, fakultetske i specijalne biblioteke.

Treba se što prije osposobiti da se iskoriste svi segmenti koje pruža sistem: nastaviti automatizaciju bibliotečkih procesa uključanjem posudbe, nabavke; raditi na izradi normativnih datoteka podataka; pripremiti se za kreiranje baze podataka o naučnim radnicima.

Primjena informacionih i komunikacionih tehnologija i izgradnja informacionog društva je fundamentalna za sveukupni razvoj i budućnost BiH i ključni faktor za smanjenje razvojnog raskoraka između naše zemlje i Evropske unije. U okviru projekta Strategija razvoja informacionog društva BiH, a u dokumentu Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine, koji je rađen u okviru Razvojnog programa Ujedinjenih nacija za BiH, podržava se *umrežavanje biblioteka na različitim teritorijalnim i funkcionalnim principima*.

Slobodan tok i pristup informacijama je preduvjet za razvoj demokratskog društva, a *digitalna pismenost* se smatra elementarnim dijelom pismenosti građana. Naravno i međunarodna suradnja i povezivanje na informatičkoj osnovi pružaju mogućnost našoj zemlji za brže uključivanje u integracione procese u Evropi. Zato informatizacija kompletnog bh. društva predstavlja neophodan proces koji naša zemlja mora sprovesti, ukoliko ne želi da se već postojeći informatizacijski jaz sa ostatkom svijeta, ali i našom digitalnom stvarnosti, dodatno poveća.

Većina sačuvanih svjedočanstava o dugoj historiji naše zemlje sada se nalazi izvan naših granica. Jedan od načina približavanja najznačajnijih historiografskih izvora što širem krugu korisnika je digitalizacija građe. Kako se ne bi neplanski odvijala ova za kulturno naslijeđe značajna djelatnost, neopodno je izraditi nacionalni program digitalizacije građe koja je od velikog značaja za identitet Bosne i Hercegovine.